

Research Paper

A qualitative study of the quality of life in the urban community of Komijan

Byzhan Yangi Maleki¹, Farhad Imamjomaeh^{2*}, Farzad Navabakhsh³, Maryam Tousky⁴, Maasumeh Motlagh⁵

1. PH. D student of sociology, Arak branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
2. Assistant professor, Department of Sociology, Arak branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
3. Associate Professor, department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
4. Associate Professor, Department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran
5. Assistant professor, Department of sociology, Arak Branch, Islamic Azad University, Arak, Iran

<https://doi.org/10.22034/scart.2025.141061.1499>

Received: April 8, 2024

Accepted: September 5, 2024

Available Online: January 4, 2025

Keywords: Quality of life, Kamijan city, database, quality model

Abstract

Quality of life is one of the new concepts used in scientific literature. In recent years, many studies have been conducted on this concept by researchers. The goal is to find the cultural power and the level of effective awareness of the local community in considering the different dimensions of the quality of life. The approach of the current research was qualitative and specifically, the data strategy of the emerging foundation was used. The current research field included experts in the field of social issues. Sampling was done in a purposeful non-probability manner. The data collection tool was in-depth semi-structured interview. Finally, 16 of the research participants were interviewed until the theoretical data saturation was reached. The data analysis was also done by three-stage open, central and selective coding method. The findings of the research showed that favorable health status, high personal and social satisfaction, favorable economic and social situation, high level of individual independence, favorable social-environmental factors, favorable cultural factors, and favorable personal status can influence the quality of life in Kamijan city. To be as a result, these factors in a chain-like manner and in connection with the different contexts of the city of Komijan can successfully increase their quality of life in all its dimensions, and this requires paying attention to the concept of systematic quality in life, which should be comprehensive and all-round in the dimensions of life. Dig to reveal the true meaning of quality in life.

Yangi Maleki, B., Imamjomaeh, F., Navabakhsh, F., Tousky, M., Motlagh, M. (2024). A qualitative study of the quality of life in the urban community of Komijan. *Sociology of Culture and Art*, 6 (4), 1-14.

Corresponding author: Farhad Imamjomaeh

Address: department of Sociology, Arak Branch, Islamic Azad University

Email: nemati65research@gmail.com

Extended Abstract

1- Introduction

Urban growth in the 20th century greatly increased the share of the urban population and made urbanism the dominant way of life. Although the city and urbanization itself is considered one of the most important indicators of welfare and social and economic development, its rapid growth can reduce the per capita enjoyment of social and economic facilities, and in this way, its consequences in the form of a decrease in the quality of life in various urban areas are visible. Therefore, the category of quality of urban life was one of the first axes of study, which, along with urban growth, gradually received the attention of urban experts in 1930. The first studies conducted in this field were to identify the components and elements of the quality of urban life assessment, which was done in the form of comparative comparison between cities, states and countries. Later, with the spread of the concept of quality of life worldwide, international organizations such as the United Nations and its development program in 1994 and the Overseas Development Association in 1996 gradually increased their study in this field until the end of the 20th century. At the same time, the growth of urbanization and the concern about its abnormal consequences in various fields, especially in big cities and above all the metropolises, pushed urban planning towards new social theories and tendencies, and the necessity of paying attention to social aspects in the studies of urban plans design more than Pre-amplified Quality of life is a complex, interdisciplinary, multi-dimensional category related to subjective (qualitative) and objective (quantitative) aspects, of which several definitions and concepts have been presented.

In this way, the most important challenges of the historical city of Kamijan (central province-Iran) in addition to demographic and spatial studies, are its life, quality and meaning in order to determine whether this meaning-making process is under the shadow of the hegemonic media space and the central, political and commercial cities of the country. And does it have independent features and conceptual perspectives and different analyzable categories or not? which will be addressed in this research. The conscious approach of the research is aimed at dissecting the subject in analytical dimensions, representing the problem, and finding convincing and clear answers to the main question and related questions. It is the internal, logical and

coordinated connection of these answers that can provide the construction of a fundamental theory.

2- Methods

The approach of the current research was qualitative and specifically, the data strategy of the emerging foundation was used. The current research field included experts in the field of social issues. Sampling was done in a purposeful non-probability manner. The data collection tool was in-depth semi-structured interview. Finally, 16 of the research participants were interviewed until the theoretical data saturation was reached. The data analysis was also done by three-stage open, central and selective coding method.

3- Findings

The findings of the research showed that favorable health status, high personal and social satisfaction, favorable economic and social situation, high level of individual independence, favorable social-environmental factors, favorable cultural factors and favorable personal status can be effective factors on the quality of life in Kamijan city. To be Therefore, the findings indicate the correlation of various factors in the society to increase the quality of life.

4- Discussion & Conclusion

As a result, these factors in a chain-like manner and in connection with the different contexts of the city of Komijan can successfully increase their quality of life in all its dimensions, and this requires paying attention to the concept of systematic quality in life, which should be comprehensive and all-round in the dimensions of life. Dig to reveal the true meaning of quality in life.

5- Funding

There is no funding support.

6- Authors' Contributions

The research is the product of authors' equal contribution.

7- Conflict of Interests

Authors declared no conflict of interests.

مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان

- بیژن ینگی ملکی^۱، فرهاد امام‌جمعه^{۲*}، فرزاد نوابخش^۳، مریم یارمحمد توسکی^۴، معصومه مطلق^۵
۱. دانشجوی دکتری جامعه‌شناسی، گرایش توسعه اقتصادی-اجتماعی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
 ۲. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران (نویسنده مسئول)
 ۳. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
 ۴. استادیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران
 ۵. دانشیار، گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی، اراک، ایران

<https://doi.org/10.22034/scart.2025.141061.1499>

چکیده

کیفیت زندگی از مفاهیم جدیدی است که در ادبیات علمی استفاده می‌شود. در سال‌های اخیر مطالعات بسیاری در مورد این مفهوم توسط محققان انجام شده است. هدف، یافتن توان فرهنگی و سطح آگاهی موثر جامعه بومی در توجه به ابعاد گونه‌گون کیفیت زندگی هست. رویکرد تحقیق حاضر کیفی و به طور خاص از راهبرد داده بنیاد نوظهور استفاده گردید. میدان تحقیق حاضر شامل خبرگان حوزه مباحث اجتماعی بود. نمونه‌گیری به شیوه غیراحتمالی هدفمند صورت پذیرفت. ابزار گردآوری داده‌ها مصاحبه نیمه‌ساختاریافته عمیق بود. در نهایت تا رسیدن به اشباع نظری داده‌ها با ۱۶ نفر از مشارکت‌کنندگان تحقیق مصاحبه به عمل آمد. تحلیل داده‌ها نیز به شیوه کدگذاری سه مرحله‌ای باز، محوری و گزینشی انجام گردید. یافته‌های تحقیق نشان داد که وضعیت مطلوب سلامتی، رضایت بالای فردی و اجتماعی، موقعیت مطلوب اقتصادی و اجتماعی، میزان بالای استقلال فردی، مطلوبیت عوامل محیطی-اجتماعی، مطلوبیت عوامل فرهنگی و وضعیت مطلوب شخصی به عنوان عوامل مؤثر بر کیفیت زندگی شهرستان کمیجان می‌توانند تأثیرگذار باشند. در نتیجه این عوامل به صورت زنجیر وار و در ارتباط با بسترهای متفاوت شهر کمیجان می‌تواند به افزایش کیفیت زندگی آنها در تمامی ابعاد آن موفقیت‌آمیز عمل کنند و این نیازمند توجه کردن به مفهوم کیفیت سیستماتیک در زندگی می‌باشد که باید به صورت جامع و همه‌جانبه ابعاد زندگی را کاوید تا به معنی واقعی کیفیت در زندگی نمایان گردد.

تاریخ دریافت: ۲۰ فروردین ۱۴۰۳

تاریخ پذیرش: ۱۵ شهریور ۱۴۰۳

انتشار آنلاین: ۱۵ دی ۱۴۰۳

واژه‌های کلیدی: کیفیت زندگی، شهر کمیجان، داده‌بنیاد، الگوی کیفیت زندگی

استناد: ینگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

* نویسنده مسئول: فرهاد امام‌جمعه

نشانی: گروه جامعه‌شناسی، واحد اراک، دانشگاه آزاد اسلامی

پست الکترونیکی: nemati65research@gmail.com

۱- مقدمه و بیان مسئله

رشد شهری در قرن بیستم سهم جمعیت شهرنشین را به شدت افزایش داد و شهرنشینان را به شیوه غالب زندگی تبدیل کرد (مختاری و نظری، ۱۳۹۰). اگرچه شهر و شهرنشینی خود یکی از مهمترین شاخص‌های رفاه و توسعه اجتماعی و اقتصادی محسوب می‌گردد، رشد شتابان آن می‌تواند سرانه برخورداری از امکانات اجتماعی و اقتصادی را کاهش دهد و از این طریق پیامدهای آن به صورت کاهش سطح کیفیت زندگی در عرصه‌های مختلف شهری نمایان گردد؛ لذا مقوله کیفیت زندگی شهری از جمله نخستین محورهای مطالعاتی بود که همراه با رشد شهری به تدریج در دهه ۱۹۳۰ مورد توجه متخصصان شهری قرار گرفت (والکر و وایفیلد^۱، ۲۰۱۷). اولین مطالعات صورت گرفته در این زمینه شناخت مؤلفه‌ها و عناصر ارزیابی کیفیت زندگی شهری بود که در قالب مقایسه تطبیقی میان شهرها، ایالات و کشورها انجام گردید. بعدها با اشاعه مفهوم کیفیت زندگی در سطح جهان، سازمان‌های بین‌المللی چون سازمان ملل و برنامه توسعه آن در سال ۱۹۹۴ و انجمن توسعه ماورا بحار در سال ۱۹۹۶ به تدریج تا اواخر قرن بیستم بر میزان مطالعات‌شان در این زمینه افزودند (جیمز^۲، ۲۰۱۳: ۳۴). در همین حال رشد شهرنشینی و نگرانی از پیامدهای ناهنجار آن در عرصه‌های مختلف به‌ویژه در شهرهای بزرگ و در رأس آن کلان‌شهرها برنامه‌ریزی شهری را به سوی نظریه‌های و گرایش‌های جدید اجتماعی سوق داد و ضرورت توجه به جنبه‌های اجتماعی در مطالعات طرح طرح‌های شهری را بیش از پیش تقویت کرد (کوکبی، ۱۳۸۹). کیفیت زندگی مقوله‌ای پیچیده، میان‌رشته‌ای، چندبعدی و مرتبط به جنبه‌های ذهنی (کیفی) و عینی (کمی) است که تعاریف و مفاهیم متعددی از آن ارائه شده است.

کیفیت زندگی شهری ارتباط متقابل میان جامعه، سلامت، اقتصاد و شرایط محیطی است که انسان و توسعه اجتماعی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (داس^۳، ۲۰۱۵: ۱۴). کیفیت زندگی شهری درگیرنده ابعاد روانی است که شاخص‌های همچون رضایت، شادمانی و امنیت را شامل می‌شود. لذا از این دید، آن را رضایت اجتماعی نیز می‌نامند و بر اساس آن با شاخص‌های دسترسی به فرصت‌های اجتماعی مانند اشتغال، ثروت و اوقات فراغت توجه می‌شود. برخی این کلیدواژه را مترادف با رفاه و عده‌ای دیگر آن را بیانی از رفاه می‌دانند که با میزان کالاهای عمومی و نحوه توزیع آن‌ها مشخص می‌گردد (شوکنر^۴، ۲۰۱۴: ۳۴). کیفیت زندگی شهری احتمالاً احساس خوبی است از ترکیبی از عوامل مرتبط با حس مکان یا هویت مکان از قبیل خوانایی، خاطره جمعی و حس تعلق تاریخی (اسکاپ^۵، ۲۰۱۴: ۸۹). برخی محققان سبک کیفیت زندگی شهری را معادل احساس رضایت کلی از زندگی می‌پندارند (ولکوک^۶ و نریان، ۱۹۹۹: ۹۸).

بدین سان جوهره اصلی کیفیت زندگی شهری تأمین همزمان نیازهای مادی و معنوی انسان است که برای شناخت و ارزیابی آن معمولاً به دو دسته شاخص‌های ذهنی (کیفی) و عینی (کمی) در زمینه‌های اجتماعی، سیاسی، اقتصادی و زیست‌محیطی توجه می‌شود (دویل^۷، ۲۰۱۴: ۲۳). زندگی شهری در ایران از نظر ویژگی‌های کمی و کیفی به دو دوره تقسیم می‌شود که قبل از انقلاب مشروطیت و پس از آن تا قبل از انقلاب مشروطه (دوره سنتی) و آغاز برنامه‌های نوسازی جامعه (مدرنیزاسیون) در دوره رضا شاه، که عمدتاً برنامه‌های شهری بودند. رشد کمی شهرنشینی و توسعه کیفیت زندگی شهری روند بسیار کندی داشت (فنی، ۱۳۹۴). اگر چه در این دوره شهرها به عنوان پایگاه‌های قدرت، مراکز تصمیم‌گیری و کانون تمرکز نهادهای اداری-سیاسی نقش مهمی در حیات اجتماعی و اقتصادی کشور ایفا می‌کردند (قربانی و تیموری، ۱۳۸۹)، فعالیت‌های مربوط به عمران و آبادانی در آن‌ها در مجموع هدفمند، سازمان‌یافته و مستمر نبود. شهرها تا زمانی در مرکز دولت‌ها بودند که منافع سیاسی آن‌ها را تأمین می‌کردند. البته چنین توجهی به عمران شهری غالباً منحصر به شهرهای پایتخت بود و به شکل فراگیر همه شبکه‌های شهری را

۱. Walker & Wigfield

۲. James

۳. Das

۴. Shookner

۵. Escape

۶. Woolcock & Narayan

۷. Duil

در بر نمی‌گرفت (گروسی و نقوی، ۱۳۹۰: ۱۳). به همین دلیل می‌توان گفت که تا انقلاب مشروطیت و آغاز نخستین برنامه عمرانی کشور در سال ۱۳۲۷، میان شهر و روستا به لحاظ کیفیت زندگی و یا سطح برخورداری، تفاوت محسوس و آشکاری، آن‌گونه که امروز به چشم می‌خورد وجود نداشت و شهر و روستا غالباً از نظر اندازه، جمعیت و وسعت قابل تفکیک نبودند (خادم‌الحسینی و منصوریان، ۱۳۸۹: ۷۶). به دنبال انقلاب مشروطیت و تحولات پس از آن شهرها و زندگی شهری تغییرات کمی و کیفی گسترده‌ای یافتند. از این پس به سرعت بر تعداد شهرها و جمعیت شهری افزوده شد و شهر و شهرنشینی شیوه غالب زندگی در کشور شد. همزمان با رشد کمی شهرها، تحولات کیفی همه‌جانبه‌ای نیز در عرصه‌های مختلف شهری به وقوع پیوست (بریمانی و همکاران، ۱۳۹۲: ۵۶). توسعه زیرساخت‌های شهری، ارتقای خدمات عمومی، تمرکز نهادهای اداری و سیاسی و رشد فرصت‌های شغلی همزمان با تمرکز قابل توجه فعالیت‌های اقتصادی در شهرها، کیفیت، مطلوبیت زندگی و سکونت در شهرها را به گونه‌ای متفاوت از گذشته به دگرگون ساخت (شیخی، ۱۳۹۷: ۱۳). از این رو ارتقای کیفی زندگی شهری در دوره معاصر با رشد چشم‌گیر جمعیت شهری در این دوران همراه بود. بدیهی است که رشد شهرنشینی همزمان با رشد امکانات و خدمات شهری، می‌تواند کیفیت زندگی را تحت تأثیر قرار دهد (ذکایی و روشن‌فکر، ۱۳۸۵: ۹۸). افزایش شتابان جمعیت شهری یکی از مشخصه‌های شهرنشینی ایران در دوره‌های اخیر است. در بسیاری از موارد اثرات ناشی از رشد کمی و کیفی امکانات و خدمات شهری را بر افزایش سطح کیفی زندگی تعدیل کرده و ضمن کاهش سرانه برخورداری شهروندان از امکانات شهری، کیفیت زندگی در شهرها را ثابت نگه‌داشته است و حتی در مواردی آن را کاهش داده است (باسخا و عاقلی، ۱۳۸۷).

بدین ترتیب، مهم‌ترین چالش‌های شهر تاریخی کمیجان (استان مرکزی-ایران) علاوه بر مطالعات جمعیتی و فضایی، زندگی، کیفیت و معنای آن هستند تا مشخص گردد که آیا این فرایند معناسازی تحت‌الشعاع فضای هژمونیک رسانه‌ای و کلان‌شهرهای مرکزی، سیاسی و تجاری کشور است و از ویژگی‌های مستقل و چشم‌اندازهای مفهومی و مقولات قابل تحلیل متفاوتی برخوردار است یا خیر؟ که در این پژوهش بدان پرداخته خواهد شد. رویکرد آگاهانه پژوهش متوجه کالبدشکافی موضوع در ابعاد تحلیلی، بازنمایی مساله، و یافتن جواب‌هایی قانع‌کننده و روشن نسبت به پرسش اصلی و سوالات مرتبط می‌باشد. پیوند درونی، منطقی و هماهنگ مجموعه این جواب‌هاست که می‌تواند ساخت یک نظریه بنیادی را فراهم نماید.

۲- پیشینه پژوهش

۲-۱- پیشینه تجربی

غیاث‌وند (۱۳۹۹) در تحقیقی با عنوان کیفیت زندگی زنان روستایی نشان داد که بیشتر زنان روستایی اعتبارات دریافتی را برای ایجاد یا گسترش یک کسب و کار مصرف نموده و زنانی که پس از ایجاد کسب و کار دارای درآمد مستقل شخصی شده بودند از ۱۸ به ۳۰ درصد افزایش یافت. از این رو حس کیفیت زندگی در زنان با دوره‌های مهارت‌آموزی گذرانده‌شده رابطه مثبت داشته و با بعد خانوار رابطه منفی و معنی‌داری نشان داد. همچنین، علی‌اکبری و امینی (۱۳۹۶) پژوهشی با عنوان بررسی تأثیر عوامل اقتصادی بر کیفیت زندگی در کشورهای جهان انجام دادند. نتایج نشان داد که از میان عوامل اقتصادی، نرخ تورم، نرخ بیکاری، تأثیر منفی و نرخ تشکیل سرمایه و درجه توسعه یافتگی تأثیر مثبتی بر امید به زندگی داشته‌اند. بابایی و باینگانی (۱۳۹۵) پژوهشی با عنوان مطالعه کیفیت زندگی و عوامل مؤثر بر آن انجام دادند. نتایج حاکی از آن است که کیفیت زندگی با شادمانی اجتماعی، احساس حمایت و تحصیلات آنها همبستگی معنادار و مثبتی دارد. همچنین نتایج نشان می‌دهد که شادمانی اجتماعی بیشترین تأثیر را بر کیفیت زندگی دارد. پس از آن تحصیلات و در آخر حمایت متغیرهای مؤثر بر کیفیت زندگی هستند.

میکالوس^۱ (۲۰۱۵) در پژوهش خود بیان می‌کند که در دو دهه گذشته شاهد طلوع عصر جدیدی از مطالعه علمی در باره کیفیت زندگی بوده ایم. در پارادایم قدیمی استاندارد، کیفیت زندگی برابر با مطلوبیت محیط عینی است که افراد در آن زندگی می‌کنند. در پارادایم جدید که پذیرای ذهنیت‌گرایی است، کیفیت‌هایی مثل عزت نفس، رضایت، زیبایی، نهفته در ذهن بیننده به منزله جزء جدایی‌ناپذیر از کیفیت زندگی مطرح شد. چنین تغییری در پارادایم از مفهوم عینیت به مفهوم ذهنی باعث شد

۱. Michalos

یگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶(۴)، ۱-۱۴.

بسیاری سازمانهای ملی و بین المللی به اولویت بندی افزایش رفاه ذهنی به مثابه یکی از اهداف نهایی سیاستگذاری در زمینه توسعه اجتماعی پرداختند. مارناس^۱ (۲۰۱۵)، پژوهش خود را ارائه دهنده جنبه‌های مختلف بهزیستی مردم می‌داند که در آن برای اولین بار شاخص‌های عینی را با ارزیابی ذهنی از موقعیت اشخاص در جنبه‌های مختلف کیفیت زندگی ترکیب می‌کند. کیفیت زندگی مفهومی گسترده تر از تولید اقتصادی و استانداردهای زندگی است. کیفیت زندگی مفهومی چندبعدی است که شامل ۹ بعد می‌شود. هشت بعد آن به قابلیت‌های شهروندان در تعریفی مربوط است که آنها از خوشبختی برحسب ارزش‌ها و اولویت‌هایشان در زندگی دارند.

۲-۲- ملاحظات نظری

کیفیت زندگی شهری در جایگاه و مفهوم کنونی آن برآیند تحولات، نظریه‌ها و جریان‌های فکری متعددی است که در مجموع می‌توان آن‌ها را در سه رویکرد با الگوی نظری طبقه‌بندی کرد:

الف- رفاه و عدالت اجتماعی و مکاتب جغرافیای رادیکال: مفهوم رفاه اجتماعی از حدود دهه ۱۹۶۰ وارد برنامه‌ریزی توسعه شد. در کتاب مرجع مبانی و روش برنامه‌ریزی شهری (گودمن، ۱۹۶)، که در آمریکا به چاپ رسید یک فصل مستقل به برنامه‌ریزی رفاه اجتماعی اختصاص داشت و بی تردید مفهوم رفاه اجتماعی وابستگی مستقیمی با عدالت اجتماعی دارد. موضوعی که با جغرافیای رادیکال و به وسیله دیویدهاروی مطرح شد (احمدی و اسلام، ۱۳۸۸: ۵۶).

ب- جنبش زیست‌بوم‌گرایی و مفهوم توسعه پایدار: انتظارات و خواسته‌های برخاسته از این جنبش در مرحله توسعه پایدار شکل گرفت که در دهه ۱۹۸۰ از سوی کمیسیون جهانی محیط زیست و توسعه رسماً ارائه گشت. مفهومی که در کنار شاخص‌های اقتصادی توسعه ضرورت توجه به دو شاخص یعنی فرهنگی-اجتماعی و زیست محیطی را مطرح ساخت و بر جایگاه آن‌ها در برنامه‌ریزی مدیریت و توسعه تأکید کرد (آسایش، ۱۳۹۰: ۳۴).

ج- حمایت‌ها و تأکیدات سازمان‌ها و کمیسیون‌های جهانی: همزمان با تدوین رسمی شاخص‌های اجتماعی در ایالات متحده در ۱۹۷۳، سازمان ملل متحد نیز این موضوع حمایت کرده و در کنفرانس سال ۱۹۷۵ بر ابعاد اجتماعی مسکن، کیفیت زندگی و بهزیستی اجتماعی در برنامه‌های توسعه مسکن تأکید کرد (اسماعیل‌زاده و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۵).

کیفیت زندگی شهری معمولاً هم توسط شاخص‌های ذهنی و با استفاده از پیمایش‌هایی برای جمع‌آوری ادراکات ذهنی و میزان رضایت شهروندان از زندگی شهری ارزیابی می‌گردد و هم توسط شاخص‌های عینی و با استفاده از داده‌های ثانویه و وزن‌دهی به هر شاخص در محیط شهری اگرچه شاخص‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی شهری به ندرت به هم مرتبط وابسته‌اند، و شناخت واقعی کیفیت زندگی شهری با ترکیبی از این شاخص‌های امکان‌پذیر است (اُورت^۲، ۱۹۸۹: ۳۴). در حال حاضر ۲۰۰ شهر جهان از هر دو شاخص عینی و ذهنی برای محاسبه کیفیت زندگی شهری استفاده می‌کنند. مدل جکسونویل یک مدل شناخته‌شده در سنجش کیفیت زندگی در آمریکاست که از سال ۱۹۸۵ به طور سالانه برای پایش کیفیت زندگی مورد استفاده قرار می‌گیرد و در حال حاضر با ۷۱ شاخص که جنبه متفاوت از زندگی را ارزیابی می‌کند، برای اندازه‌گیری و پایش کیفیت زندگی ارائه گشته است. این مدل که با مشارکت گسترده مردم در انجمن محلی جکسون نوبل اجرا می‌گردد، با استفاده از هر دو شاخص عینی و ذهنی تبدیل به یک کاتالیزور برای ایجاد تغییرات مثبت در شرایط زندگی شهروندان شده است (نوغانی، ۱۳۸۷: ۵۶). دیوید اسمیت نیز برای بررسی کیفیت زندگی، رفاه و عدالت اجتماعی از شاخص‌های عینی و مقایسه عینی استفاده می‌کند. وی برای سنجش شاخص‌های عینی از پرسشنامه و برای ارزیابی شاخص‌های عینی از مشاهده و آمار استفاده می‌کند. شاخص‌هایی که اسمیت بر آن‌ها تأکید می‌کند، بهداشت، مسکن، خدمات عمومی، شادمانی خانوادگی، تعلیم و تربیت، فرصت‌های اشتغال، حقوق و مزد، خوراک، حق رأی، امید به زندگی، مصرف سرانه پروتئین حیوانی، درصد ثبت‌نام در مدارس تعداد مدارس تلفن و روزنامه و سایر آن (اسمیت، ۱۳۸۱، ۱۸۹-۱۶۰). شاخص توسعه انسانی سازمان ملل سه شاخص سلامت (میزان امید به زندگی در لحظه تولد) تحصیلات (سواد بزرگسالان و نسبت ناخالص ثبت نام) و درآمد (GDP حقوق سرانه) را توسطیک فرمول

۱. Marans

۲. Everett

یگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶(۴)، ۱-۱۴.

مشخص به عددی بین صفر و یک تبدیل میکند. شاخص نهایی، یک میانگین ساده از این اعداد است که البته شاخص عینی از کیفیت زندگی است (وان کامپ^۱ و همکاران، ۲۰۰۳).

مرکز مطالعات کیفی زندگی در آمریکا در پژوهش‌های خود ضمن توجه به جنبه‌های عینی و ذهنی کیفیت زندگی بر تعریفی از کیفیت زندگی تأکید می‌کند که هم سطح و هم عمق زندگی را می‌سنجد. بدان معنا که ضمن توجه به وضعیت افراد از نظر ثروت مادی، پایگاه اجتماعی و سلامت، برداشت و ادراکات فردی از این شرایط و احساس خوب بودن و رضایت از زندگی را نیز ارزیابی می‌کند (باقری کشکولی و محمدی، ۱۳۹۱). شاخص کیفیت زندگی محله چارلوت، کیفیت زندگی را به عنوان یک نقطه تلاقی در جایی که شاخص‌های رفاه اجتماعی، خصوصیات زمین، تبهکاری و پهنه‌ی قدرت اقتصادی همگی در نظر گرفته شده‌اند مطرح شده‌اند و در مجموع ۲۰ متغیر این مدل کیفیت زندگی را تشکیل می‌دهند (تستا و سیمونسون^۲، ۲۰۱۵: ۳۴). در پژوهش دیگری که در ترکیه انجام گرفت چهار دسته شاخص شامل کیفیت محیط فیزیکی، کیفیت محیط اجتماعی، کیفیت محیط اقتصادی و کیفیت حمل و نقل و ارتباطات به عنوان شاخص کیفیت زندگی انتخاب شدند. کیفیت محیط فیزیکی به پنج شاخص چیدمان ساختمان‌ها، نوع مسکن، فضای سبز، فضای تفریحی و خدمات شهرداری و زیرساخت‌ها؛ کیفیت محیط اجتماعی به شش شاخص گسترده خدمات آموزشی، قیمت خدمات آموزشی، گستره خدمات آموزشی، قیمت خدمات بهداشتی، فعالیت‌های فرهنگی یا تفریحی و امنیت، کیفیت محیط اقتصادی به ۳ شاخص هزینه زندگی، فرصت پیدا کردن شغل رضایت‌بخش و هزینه تطبیق و کیفیت حمل‌ونقل ارتباطات به ۳ شاخص وسایل ارتباطات، وسایل حمل‌ونقل عمومی و جرین ترافیک تقسیم شدند (اولنگین^۳ و همکاران، ۲۰۰۱: ۳۶۵-۳۶۷). نظام ارزیابی کیفیت زندگی شهری فدراسیون شهرداری کانادا، ۱۰ شاخص زیر را در بر می‌گیرد: استطاعت شهر، کیفیت اشتغال، سلامتی، مسکن، زیربنای اجتماعی، منابع انسانی، اضطراب در اجتماع محلی، امنیت اجتماعی، مشارکت اجتماعی و شاخص ویژه دارای اولویت. هر کدام از این شاخص‌ها نیز دارای عناصر مربوط به خویش هستند. در گزارش شاخص‌های کیفیت زندگی شهرداری‌های هلند علاوه بر شاخص‌هایی که فقر مسکن و تجهیزات شهری را می‌سنجند، بر شاخص‌های همچون میانگین ساعت سفر بین محل کار و سکونت، فضای سبز، تعداد مراکز فرهنگی، تعداد اتومبیل و نسبت آن به به مساحت شهر، تعداد اتوبوس در برابر ۱۰۰۰ نفر جمعیت و دسترسی به مرکز شهر تأکید شده است. برخی مقیاس‌های دیگر درباره سکونت‌گاه‌های انسانی، بر شاخص‌هایی چون آلودگی هوا در مقیاس شهری تأکید کرده‌اند.

۳- روش پژوهش

هر محقق آگاهی توجه دارد که کیفیت زندگی - نه کمیّت آن - بر محور «احساس، نحوه فکر و روایت‌های بومی-فرهنگی»^۴ قرار داشته که آدمیان در سرزمین خود اعتبار نموده تا سیر حیات خود را استمرار و از سختی‌ها و رنج‌های خود بکاهند و به آرامش، رضایت، سرور پایدار و هماهنگ با هم برسند (بازرگان و سرمد، ۱۳۸۷). رویکرد تحقیق حاضر کیفی است. به طور خاص از راهبرد داده بنیاد نوظهور بهره جسته شد. جامعه پژوهش شامل خبرگان حوزه مباحث اجتماعی است. عنوان صاحب نظران بومی تلقی می‌شوند؛ و نظرات ایشان نقش فوق العاده‌ای در برانگیختن اندیشه و چالش علمی ایفاء است. به منظور مصاحبه و گفتگو با صاحب‌نظران از روش نمونه‌گیری غیراحتمالی هدفمند به صورت گلوله‌برفی استفاده نمودیم. نمونه‌گیری از صاحب‌نظران یا اطلاع‌رسان‌های کلیدی تا زمانی ادامه پیدا کرد که فرایند اکتشاف و تجزیه و تحلیل به نقطه اشباع نظری رسید. برای اطمینان بیشتر از روشهای دلفی و بارش مغزی استفاده شد. در دلفی ۲۵ اطلاع‌رسان دارای نظر انتخاب شد. در تجربه بارش مغزی از همکارانی که در مصاحبه‌ها و برنامه دلفی حضور داشتند در کل ۱۶ مورد برای این مرحله برگزیده شد. جهت گردآوری اطلاعات، جهت آشنایی با مفاهیم پایه، ادبیات و مطالعات پیشین، یادداشت برداری به روش کتابخانه‌ای دست‌انکار بوده است.

۱. van Camp et al
۲. Testa & Simonson
۳. Ulenjin & et al

۴. نحوه فکر و روایت‌های بومی در حقیقت، پنجره‌های ارتباط انسان با محیط و زیست جهانی است که در آن به سر می‌برد. این پنجره‌ها برای همه انسان‌ها در جوامع بشری باز و جاری‌اند اما برآیند و نتایج ورودی آنها متفاوت و یونیک‌اند. توجه به این تفاوت‌ها و فرایندهای حاصله از آنها یکی از رهیافت‌های مهم روش‌شناسی است که می‌باید همواره مورد توجه جامعه‌شناس باشد.

یئگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمدتوسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶(۴)، ۱-۱۴.

در گام دوم از ابزار مصاحبه اکتشافی و نیمه‌ساختاریافته استفاده شد. با کسب ایده‌ها از ادبیات مطالعاتی، سوال‌های مصاحبه از قبل طراحی و مشخص شد. ابزار گردآوری، "مصاحبه رو در رو و عمیق" بود که از مشارکت کنندگان درباره مشاهدات آنها سوال می‌شد و مصاحبه‌ها ضبط تا با مرور گفتگوها، تحلیل و بررسی دقیق تری نسبت به دیدگاه‌های طرح دیدگاه ایشان انجام شود. پروتکل مصاحبه شامل نه پرسش اصلی و چند پرسش در خصوص معرفی خبرگان بود که به اقتضای نحوه پاسخگویی مصاحبه شونده‌ها، در نهایت برخی پرسش‌ها حذف تا اطلاعات شفاف تری بدست آید. داده‌های کیفی نیز با استفاده از کدگذاری باز، محوری و انتخابی و ملزومات انجام هر یک از این مراحل مورد تجزیه و تحلیل قرار خواهد گرفت تا سرانجام به مقولات و نظراتی برای تحلیل جامعه‌شناسی کیفیت زندگی در اجتماع بومی دست یافته شود.

۴- تحلیل یافته‌ها

مشارکت‌کنندگان^۱ در نمونه از میان خبرگان دانشگاهی و دارای تحصیل و نظر در رشته‌های میراث فرهنگی و گردشگری، جامعه‌شناسی، جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری به منظور کشف نظریه یا مفاهیمی که ارتباط نظری آنها با نظریه در حال تکوین برقرار می‌شود، می‌باشند. پردازش و تحلیل داده‌ها از طریق کدگذاری باز، محوری و انتخابی (گزینشی) انجام گردیده است. ابتدا مفاهیم و نکات کلیدی را با اقتباس از مطالعه‌ی ادبیات نظری و پیشینه‌ی بساخت کرده، و سپس عبارات، مفاهیم و گویه‌های مستخرج با تحلیل لازم (انتخاب واژگان صحیح، حذف مفاهیم تکراری) اعتبار و لحاظ شد. از این رو ۶۶ گویه بدست آمد. گویه‌ها در قالب چک لیستی برای انجام مصاحبه‌ها تنظیم گردید که طی مصاحبه با خبرگان برخی از گویه‌ها حذف و بعضی اصلاح شدند. اما ملاحظات تحلیلی بسیار مهمی بدست آمدند که بخشی از واقعیت ساختاری جامعه بومی-شهری کمیجان را نشان می‌دهند؛ و به ما می‌گویند سایه‌ی ابر چه ایده‌ها و اندیشه‌هایی در فکر و کردار منابع انسانی حامل، بر فراز هستی، تاریخ و حیات شهر (کمیجان) افکنده شده است. واحد اصلی تحلیل برای کدگذاری باز و محوری، مفاهیم مستخرج از مصاحبه‌ها بوده که از طریق عنوان‌گذاری توسط محقق انجام و پردازش شده است.

جدول ۴-۳: مقوله‌ها و کدهای استخراج شده

ردیف	مقولات آزاد(باز)	کدهای متناظر	فراوانی
۱	کنترل وضعیت سلامت	P1Q1	۴
۲	نوع و شیوه تغذیه	P3Q2	۵
۳	گرایش به ورزش	P3Q3	۶
۴	بیماری‌های موروثی و زمینه‌ای	P2Q4	۷
۵	وضعیت روحی و روانی	P1Q5	۵
۶	بهبود خدمات پزشکی و بهداشتی از سوی دولت	P2Q6	۷
۷	اختصاص یارانه به خدمات درمانی	P3Q7	۷
۸	مراقبت از خود	P1Q8	۴
۹	شکل‌گیری عزت نفس	P5Q9	۴
۱۰	جایگاه اجتماعی	P1Q10	۵
۱۱	نوع نگاه و طرز تلقی ما از زندگی	P3Q11	۶
۱۲	تعدیل انتظارات و توقعات	P10Q12	۴

^۱ . بیشتر مصاحبه‌شوندگان مرد بوده با ۸۳٪ و کمترین زن با ۱۶٪ و همچنین سابقه کار مصاحبه‌شوندگان ۴۰-۵۰ ساله ۶۱٪ و ۵۱-۶۰ ساله ۲۸٪ و ۶۱ به بالا ۱۱٪ را به خود اختصاص می‌دهد. بر اساس تحصیلات ۶٪ دارای مدرک کارشناسی، ۴۴٪ کارشناسی ارشد، ۵۰٪ دکتری را تشکیل می‌دهند، که در مجموع، فضای متناسب و ارزنده‌ای بلحاظ بیان اطلاعات، ایده‌ها و نقطه نظرها به بار آورده است. ینگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

۴	P4Q13	داشتن انتظارات واقع بینانه و غیرآرمانی	۱۳
۶	P3Q14	خودباوری و اعتماد به نفس	۱۴
۶	P1Q15	مثبت اندیشی	۱۵
۴	P4Q16	بهبودی روانشناختی	۱۶
۷	P2Q17	افزایش سطح مطالعه	۱۷
۴	P1Q18	دنبال کردن هدف	۱۹
۷	P2Q19	اعتماد به نفس	۲۰
۶	P1Q20	تصمیم‌گیری بهتر	۲۱
۸	P9Q21	وابستگی کمتر به دیگران	۲۱
۴	P5Q22	عزت نفس	۲۲
۸	P2Q23	میزان درآمد	۲۳
۵	P1Q24	نوع شغل	۲۴
۴	P10Q25	نوع مهارت و تخصص	۲۵
۵	P3Q26	احساس رفاه	۲۶
۷	P4Q27	حمایت اجتماعی	۲۷
۴	P2Q28	شادمانی اجتماعی	۲۸
۴	P5Q29	احساس محرومیت	۲۹
۴	P5Q30	قدرت خرید	۳۰

طبق جدول فوق که قسمت مهم مفاهیم^۱ مصاحبه شونده‌گان آورده شده؛ کدها و اظهاراتی در این گام حاصل شد تا مفاهیم اولیه شکل گرفتند. این مفاهیم و مضامین از پویایی ذهنی-فرهنگی شهروندان نوگرا در توجه به فضای مدنی جامعه شهری کمیجان حکایت دارند. بنابراین خوشبختانه با پدیده نوگرایی از کیفیت زندگی در جامعه شهری کمیجان مواجه شده که ضمن باور به اصالت تاریخی، بومی-فرهنگی منطقه ی خود، می‌خواهند افق‌های تازه‌ای را برای تحقق کیفیت بهتر زندگی در شهر بگسترانند. وقتی بحث مضامینی چون رضایت فردی، حمایت از خلاقیت و نوآوری، تامین امنیت، کنترل نابهنجاری‌ها و آسیب‌ها و... بیان می‌شود، شهر برای رشد و تحول برای زندگی بهتر خویش میل به پویایی دارد. با این ارزش‌ها و الگوها دیده می‌شود که اجتماع شهری کمیجان با همه زمینه‌ها و بقایای سنتی و تاریخی از پروردن، بالندگی، جذب و حمایت از نگرش‌ها و گرایش‌های فکری-فرهنگی قشر و نیروی انسانی تحصیل کرده نوین استقبال می‌کند. چنانکه می‌بینیم این قشر به اصطلاح بوروکرات جدید از پایگاه فعال و ظرفیت بالفعل و در حال گسترشی برخوردار شده که به واسطه آن در بستر نقش‌های اجتماعی، اظهارنظر نموده، الگوها، ارزش‌ها، ادبیات کلامی و گفتاری خود را در قالب زبان مرسوم جامعه محلی ترویج داده و به نوعی در گفتمان سازی (پویا و نوگرایی) جامعه بومی سهیم بوده و مشارکت دارد از این رو ساختار فرهنگی و اجتماعی شهر کمیجان نه تنها از ویژگی انسداد و یا فروبستگی برخوردار نیست؛ بلکه بیشتر به سوی مناسبات ساختاری باز و اقبال از گرایش‌ها و نگرش‌های نوگرا و کاربردی تمایل دارد.

اظهار نمادهای مفهومی-زبانی، پنجره‌ای به سوی رویکردهای تازه در زندگی (انسان‌ها) باز می‌کند از جمله وقتی ناظران و نخبگان شهری از شادی، خوشبینی، تمسک به ارزش‌های جدید زندگی، سرمایه فرهنگی و غیره یاد می‌نمایند. این نوع معنویت-گرایی در فرهنگ بومی می‌تواند مرجع تاثیرگذار و جریان‌سازی در کیفیت زندگی بشود. در بحث کدگذاری محوری کدهای

^۱ . مفاهیم بدست آمده بیش از ۶۵ مورد بودند که بدلیل رعایت اختصار و پرهیز از طرح مضامین تکراری، نسبت به بیان ۳۰ مورد اکتفا شده است. ینگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان

مرتبط و مشابه با هم در دسته‌ها یا مقوله‌های بزرگتری دسته‌بندی می‌شوند. در ادامه این مقولات معرفی و به صورت موجز تشریح می‌شوند:

مقوله ۱: وضعیت سلامتی

شامل ابعادی مانند کنترل وضعیت سلامت، نوع و شیوه تغذیه، گرایش به ورزش، بیماری‌های موروثی و زمینه‌ای، وضعیت روحی و روانی، بهبود خدمات پزشکی و بهداشتی از سوی دولت، اختصاص یارانه به خدمات درمانی، و مراقبت از خود است.

جدول ۴-۵: دسته‌های مفهومی تشکیل‌دهنده بعد وضعیت سلامتی

۱. کنترل وضعیت سلامت	وضعیت سلامتی
۲. نوع و شیوه تغذیه	
۳. گرایش به ورزش	
۴. بیماری‌های موروثی و زمینه‌ای	
۵. وضعیت روحی و روانی	
۶. بهبود خدمات پزشکی و بهداشتی از سوی دولت	
۷. اختصاص یارانه به خدمات درمانی	
۸. مراقبت از خود	

مقوله ۲: رضایت فردی

این مقوله شامل شکل‌گیری عزت نفس، جایگاه اجتماعی، نوع نگاه و طرز تلقی ما از زندگی، تعدیل انتظارات و توقعات، داشتن انتظارات واقع‌بینانه و غیر ایده‌آل‌گرایانه، خودباوری و اعتماد به نفس، مثبت‌اندیشی و بهزیستی روانشناختی می‌شود که در جدول زیر آمده است:

جدول ۴-۶: دسته‌های مفهومی تشکیل‌دهنده رضایت فردی

۱. شکل‌گیری عزت نفس	رضایت فردی
۲. جایگاه اجتماعی	
۳. نوع نگاه و طرز تلقی ما از زندگی	
۴. تعدیل انتظارات و توقعات	
۵. داشتن انتظارات واقع‌بینانه و غیر ایده‌آل‌گرایانه	
۶. خودباوری و اعتماد به نفس	
۷. مثبت‌اندیشی	
۸. بهزیستی روانشناختی	

مقوله ۳: استقلال فردی

شامل دنبال کردن هدف، اعتماد به نفس، تصمیم‌گیری بهتر، وابستگی کمتر به دیگران، عزت نفس و افزایش سطح مطالعه که در جدول زیر مشاهده می‌شود:

یئگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

جدول ۴-۷: دسته‌های مفهومی تشکیل‌دهنده استقلال فردی

۱. افزایش سطح مطالعه	استقلال فردی
۲. دنبال کردن هدف	
۳. اعتماد به نفس	
۴. تصمیم‌گیری بهتر	
۵. وابستگی کمتر به دیگران	
۶. عزت نفس	

خودآگاهی از استقلال طلبی فردی مقوله بسیار مهمی است حتی اگر این آگاهی در مرتبه جوانی و نه چندان توسعه‌یافته‌اش باشد می‌تواند سهم زیادی در کیفیت‌بخشی به زندگی داشته باشد. اظهار این مقولات که در اندیشه خبرگان و نیروهای انسانی تحصیل کرده اجتماع بومی پدیدار شده و در حال رشد می‌باشد در حقیقت، گشایش‌گر بسیاری از گره‌های ضدتوسعه است. شاید این امر بدلیل تاثیرپذیری از موج زندگی و فرهنگ مدرن باشد. استقلال طلبی می‌تواند روحیه ملامت و سرزنش دیگران، مقصرپنداری دیگران، توجیه‌گرایی و کلی‌گرایی و مسئولیت‌ناپذیری را از میان برده یا کاهش دهد و به خود فردی-اجتماعی نسل جدید اصالت ببخشد که رها از گذشته و بسیاری خاطرات منفی، نقش‌آفرین زندگی خود باشند. بسیاری از صاحب‌نظران توسعه نیز یکی از الگوهای مهم نیل به خیزش‌های توسعه‌یافتگی را در گسترش پدیده فردیت‌گرایی می‌دانند. درست مشابه این، شماری از نخبگان و نقش‌آفرینان مرجع جامعه شهری کمیجان نیز بر این مقولات (استقلال و رضایت فردی و عزت انسانی) تأکید می‌گذارند و خواسته و ناخواسته این امر را در فضای تعاملی و گفتگومانی‌شان با دیگران بویژه نسل نوجوان و جوان شهر مطرح نموده و گسترش می‌دهند. فرجام چنین امواج تغییر فرهنگی-اجتماعی می‌تواند مبنای محکمی برای پویای کیفیت زندگی در زیست شهری بشود.

مقوله ۴: عوامل اقتصادی-اجتماعی که شامل میزان درآمد، نوع شغل، نوع مهارت و تخصص افراد، میزان رفاه، حمایت اجتماعی، شادمانی اجتماعی، احساس محرومیت، قدرت خرید، عدالت اجتماعی، درآمد سرانه است.^۱

مقوله ۵: فاکتورهای فرهنگی؛ این مقوله را می‌شود به‌مثابه نوعی زیرساخت مدنظر قرار داد که شامل سرمایه فرهنگی، دینداری، فرصت‌های آموزشی، ارزش‌های پذیرفته‌شده، اعتقادات و باورها، آیین‌ها و سنن حاکم، روحیه فرهنگ کار و تلاش برای زندگی بهتر می‌باشد.

مقوله ۶: فضای فیزیکی یا زیست بوم شهری

این مقوله شامل بهداشت محیط، امنیت، آلودگی صوتی، آلودگی هوا، توزیع عادلانه خدمات عمومی، کیفیت محیط زندگی، امکانات محیط زندگی، و خدمات بخش عمومی می‌باشد.

مقوله ۷: وضعیت شخصیتی

شامل رضایت فردی، وضعیت روحی و روانی، خودکنترلی، سلامتی و تندرستی، محدوده سنی، خودآگاهی، سازگاری، خوشبینی، شکیبایی و توان تصمیم‌گیری است.

مقوله ۸: عوامل محیطی اجتماعی

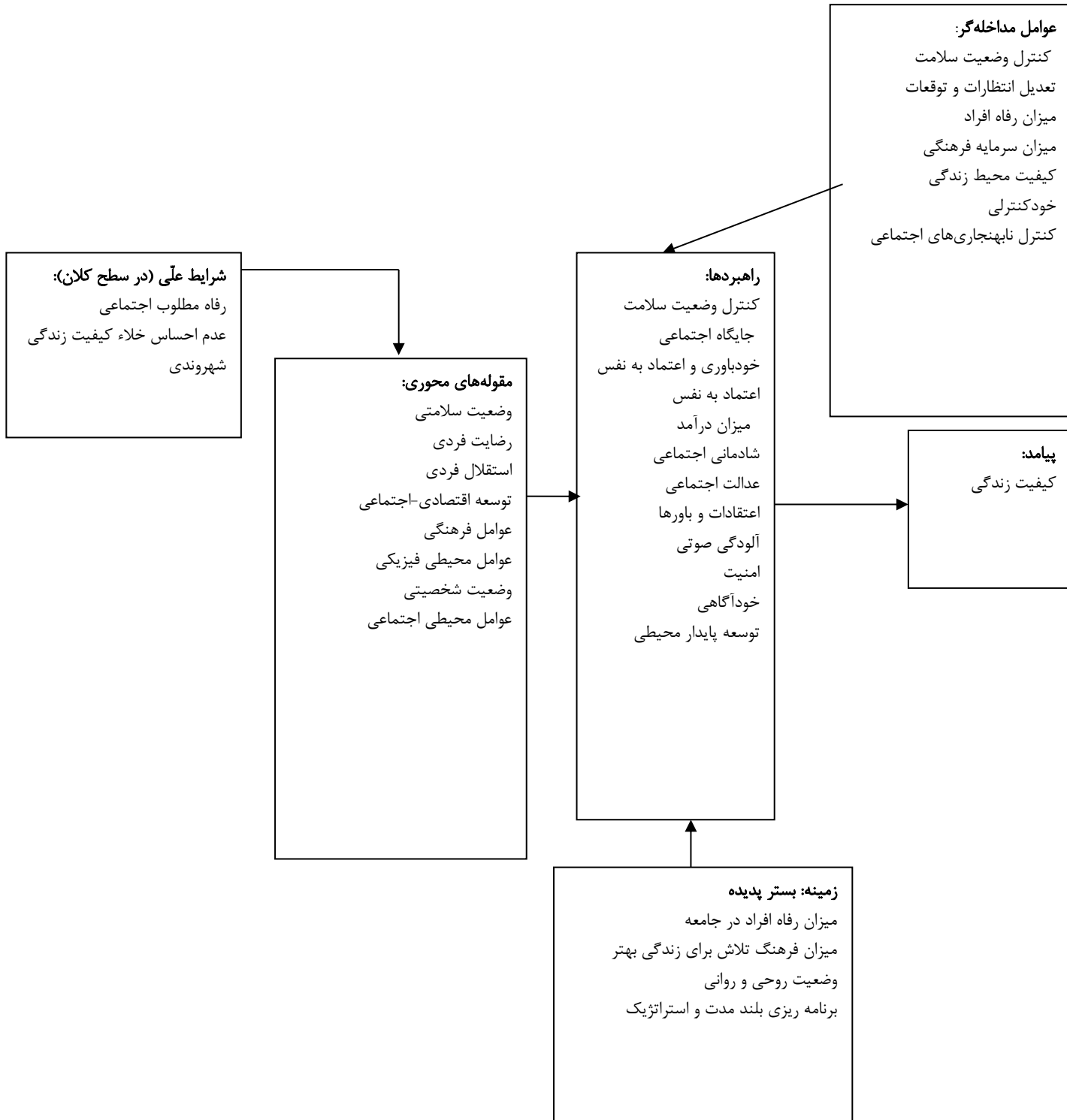
ناظر بر ایجاد بسترهای یادگیری، برنامه‌ریزی بلندمدت و استراتژیک، حمایت از خلاقیت و نوآوری، کنترل نابهنجاری‌های اجتماعی، ایجاد امکانات تفریحی و رفاهی، توسعه پایدار محیطی و تامین امنیت اجتماعی است.

هر کدام از این مفاهیم و مقولات دلالت بر بازنمایی نیازها و افق‌هایی دارد که ناظر بر کیفیت‌بخشی به زیست‌بوم شهری کمیجان از دیدگاه خبرگان مرجع و نقش‌آفرین است. به نظر می‌رسد مسیر پیش رو یک راه امیدوارکننده در حوزه کیفیت‌سازی زندگی انسانی است. هدف از کدگذاری گزینشی یا انتخابی، تمیز و تنظیم رابطه پایدار بین مقوله‌های طراحی‌شده در مرحله

^۱ از این مقوله ۴ به بعد به منظور رعایت اختصار در گزارش متن و یافته‌ها از طرح جداول مربوط اجتناب می‌شود.

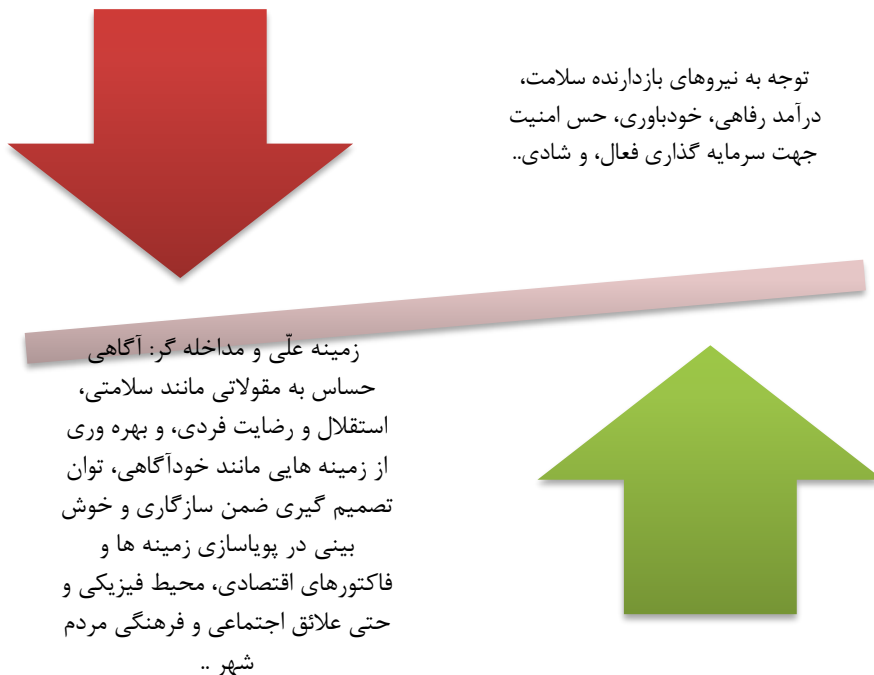
یئگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

کدگذاری باز و محوری است. در ادامه با اقتباس از الگوی پارادایمی استراوس و کوربین در سطحی کلی - استنباطی، مدل زیر طراحی و در نظر گرفته شده است.

در مجموع بر اساس نظرها و نگرش‌های خبرگان در شرایط کنونی، زمینه خاطر و احساس فضای کیفیت زندگی، پیرانرژی نیست، زیرا مردم از توقعات و انتظاراتی آگاه شده‌اند که در عرصه نیازهای‌شان احساس «فقدان و محرومیت» را با خود به همراه دارد. با چنین زیرساخت و زمین ناهموار و کم‌توانی، نمی‌شود راهبردی کنش‌گرانه را به سوی چشم‌اندازی عالی از کیفیت زندگی ینگ‌ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

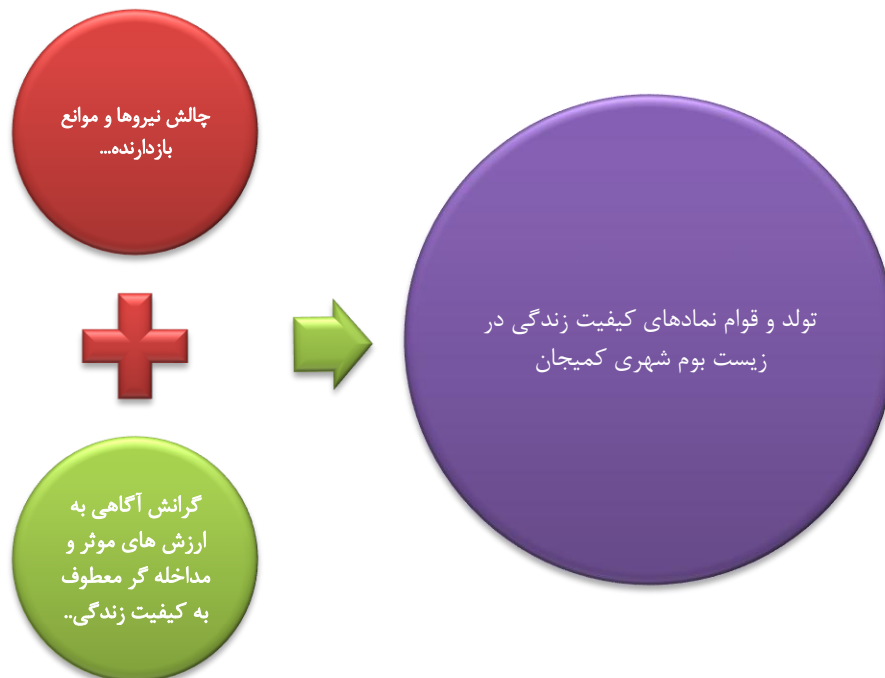
در زیست‌بوم شهر کمیجان دیده و انتظار داشت، مگر در یک انگاره چالشی با رویکردی برای آینده. به عبارت دیگر، وقتی ضمیر فرهنگی جامعه با خود احساسی از ضعف و ناتوانی را در ابعادی نظیر وضعیت سلامتی، رضایت فردی، وضعیت شخصیتی، شرایط محیطی زیست‌بوم شهری و بی‌تفاوتی و عدم کارگزاری فرهنگی به همراه دارد، چگونه پیامد غنی‌شده و ساخت‌یافته‌ای در قلمرو کیفیت زندگی را می‌توان انتظار داشت یا مورد پیش‌بینی تحلیلی قرار داد. در چنین فضایی به باور خبرگان نشانی در عرصه راهبردهای عینی برای تدبیر و تحقق کیفیت زندگی در زمینه‌هایی مثل موارد زیر کمتر دیده می‌شود: کنترل و حمایت سلامت (زیستی، روانی و اجتماعی)، خودباوری و اعتماد به نفس، درآمد مکفی و رفاهی، عدالت اجتماعی (در ابعاد اشتغال، آموزش، اوقات فراغت و...)، حس امنیت (سرمایه‌گذاری، زیست عمومی و...)، خودآگاهی فعال حرفه‌ای، شادی اجتماعی. حتی زمینه‌ها و شرایط مداخله‌گری که به‌نوعی نمود بارزی از سرمایه‌گذاری فعال یا وجود برنامه معین و کاربردی را نشان بدهد، مشاهده نمی‌شود.^۱ در چنین میدانی، مدل پارادایمی بحث در امتداد الگوی استراوس و کوربین به این صورت قابل ترسیم است:

^۱ . تمام این مفاهیم و مقولاتی که داخل گیومه هستند در حقیقت همان مضامین گزینشی هستند که از پی‌کدگذاری مربوط حاصل شده و در توالی مقولات باز و محوری بیان شده‌اند.

یئگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

❖ برآورد پیامدی مدل فوق‌الگوی تحلیل ذیل است:

بر این اساس محورهای راهبردی ذیل قابل ارائه می باشند:

* مشارکت واقعی متخصصان کنش گر و مستقل کارآفرین بومی

* فراهم سازی تحرکات بین نسلی به سمت کیفیت بخشی زندگی

تدابیر مداوم مشورتی برای گفتمان سازی مقولاتی چون استقلال، خودآگاهی و رضایت، اعتماد به نفس و خلاقیت با مشارکت دانشگاه ها و...

۵- بحث و نتیجه‌گیری

در پژوهش حاضر کیفیت زندگی شهر کمیجان مورد واکاوی قرار گرفت. روش تحقیق کیفی بود و به طور خاص از راهبرد گراند تئوری استفاده گردید. اجتماع بومی کمیجان یک پکیج و مجموعه‌ای از نیروها، توانایی‌های بالقوه و فعال طبیعی، اکولوژیک، اقتصادی، فرهنگی و اقشار فعال و گروه‌های تاثیرگذار می‌باشد. پاره‌ای از محدودیت‌ها و خلاءها هستند که بر سطح کیفیت زندگی اعمال فشار نموده و عوارض ناهماهنگ و نامساعدی دارند. اما از آنجا که پدیده‌های اجتماعی در یک ارتباط درهم تنیده و سیستمی به سر می‌برند به گونه‌ای که یک جریان و موج مثبت و ثمربخش در کیفیت زندگی می‌تواند بازتاب موثر و همگرایی بر دیگر نهادها و سازمان‌های فعال مانند خانواده، مدرسه و دانشگاه، روحیه و اخلاق کار در فضاهای شغلی و غیره بگذارد، لذا دامنه و طیف تاثیرگذاری هر کلام و عبارت متفاوت است و این تفاوت به دقت مورد تحلیل قرار گرفته است. برای نمونه نماد فرهنگی موثر در فهم و ترویج مضمون کیفیت زندگی آن است که از زبان اشخاص مورد مطالعه کلیدواژه‌هایی مانند استقلال و یا مقوله حس رضایت و عزت و... را می‌شنویم. این عبارت‌ها تصادفی و سلیقه‌ای نیستند؛ و به نوعی پنجره بازی هستند به سوی شخصیت فرهنگی و نیازهای مردمی که بدلیل جذب آگاهی‌های نوین، مطالبات جدیدی را بیان می‌نمایند. این نوع آگاهی و خواسته‌های پیامدی ناشی از آن در واقع نقش زمینه‌ای، علی را ایفاء می‌کند تا بدین واسطه نسل فعال و پویای اجتماع بومی کمیجان، طرح‌ها و ایده‌ها و خواسته‌های خود را به مثابه مطالبات و نیروهایی مداخله‌گر ظهور و بروز دهد. زیربنای زمینه‌ای این آگاهی‌ها از نوع فرهنگی بوده و در چنین میدان فرهنگی می‌شود به برخی مضامین متشابه و متقارن دیگر نیز پی برد تا بتوان پله‌های تغییر و توسعه را برای سازوکار کیفیت زندگی شهر کمیجان آشکار نمود. با چنین فهم نظری-تحلیلی داده‌بنیادی، محورهای راهبردی زیر قابل تشخیص هستند:

- ترویج مشارکت واقعی و توسعه یافته بسیاری از خبرگان و متخصصان کنشگر و مستقل در فضاهای کار و شغل جامعه بومی و شهری کمیجان. هر چه اسقبال از این مشارکت بیشتر شود گرایش به مهاجرپذیری افزایش، و شرایط کاهش مهاجرفرستی بیشتر فراهم می‌شود.

- خبرگان و متخصصان به دلیل داشتن آگاهی در زمینه کیفیت بخشی به زندگی می‌توانند این آگاهی را ترویج بدهند و این امر در ارتباط با گروه‌های اجتماعی جوان و اقشار تحصیل کرده و تکنوکرات می‌تواند پویاها و تحرکات نسلی و بین‌نسلی زیادی را رقم بزند.

- با توجه به زمینه‌ها و گرایش‌های موجود، اگر در سازمان‌های آموزشی و فرهنگی-مدنی و رسانه‌ای برای مقولاتی چون استقلال، خودآگاهی و رضایت برنامه‌سازی بشود، با رشد بالنده استقلال طلبی، شاهد شکوفایی خلاقیت‌ها، کارآفرینی‌ها و عزت و اعتماد به نفس در فرهنگ و اجتماع بومی خواهیم بود.

این محورها در حقیقت، همان ملاحظات پیامدی و جامعه‌شناختی هستند که در این پژوهش حاصل شده است. در واپسین نظر، کیفیت زندگی برساخته ذهن محقق و یا لزوماً جزء ادبیات کلامی و نوشتاری مردم بومی کمیجان نیست بلکه به نوعی نیاز و حق واقعی ساکنان محل می‌باشد. این را می‌توان در اظهارات نخبگان و خبرگان منطقه که ایده‌هایی راه‌گشا ارائه نمودند، به وضوح دید. در چنین فضایی می‌بینیم اگرچه در ساختار توسعه یافته‌ای به لحاظ شاخص‌های عالی کیفیت زندگی به سر نمی‌بریم اما منابع انسانی پویا و متمایل به توسعه را در این منطقه بومی شاهد هستیم. ایده‌ها، نظرها، ارزش‌ها و الگوهای این منابع انسانی، مسیر توسعه به سوی کیفیت بخشی زندگی را فراهم می‌کند. در نگاهی تقابلی اگر از این گونه ایده‌ها و استعدادها بهره‌وری و پاسداری نشود، پیامد نامساعد آن بر روحیه و گرایش‌های فکری قشر جوان شهر کمیجان سایه انداخته که گرایش به ماندگاری و جذب‌شان در زیست‌بوم محلی را از میان می‌برد. از این رو ناخواسته تمایل به خروج از اجتماع بومی، و تنها گذاردن بزرگسالان و رها نمودن اصالت خانوادگی و بومی‌شان را پیشه زندگی می‌کنند. با گسترش چنین موجی، شاهد تراژدی ضد توسعه کیفیت زندگی خواهیم شد.

ملاحظات اخلاقی

یگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

پیروی از اصول اخلاق پژوهش

حامی مالی

مشارکت نویسندگان

تعارض منافع

بنابر اظهار نویسندگان مقاله حاضر فاقد هرگونه تعارض منافع بوده است.

منابع

- احمدی، حبیب و اسلام، علیرضا (۱۳۸۸). بررسی عوامل اقتصادی و اجتماعی مرتبط با کیفیت زندگی مردم بیرجند. *جامعه‌شناسی کاربردی*، ۴ (۱۲)، ۳۴-۴۵.
- آسایش، حسین (۱۳۹۰). سنجش کیفیت زندگی در یکصد شهر بزرگ جهان. *مدیریت شهری*، ۲ (۸)، ۹۴-۱۰۶.
- اسماعیل‌زاده، حسن؛ صالح‌پور، حمید و رشیدی، احمد (۱۳۹۴). تحلیل کیفیت زندگی شهری و رابطه آن با مشارکت شهروندان در امور شهری مورد شناسی: شهر نقده. *جغرافیا و آمایش شهری منطقه‌ای*، ۵ (۱۷)، ۲۲۷-۲۴۶.
- امام جمعه، فرهاد (۱۳۹۵). *جامعه‌شناسی فرهنگی*، تهران: انتشارات بهمن برنا.
- باسخا، مهدی و عاقلی، حمیدرضا (۱۳۸۹). رتبه‌بندی شاخص‌های کیفیت زندگی در استان‌های کشور. *رفاه اجتماعی*، ۳۷ (۱۱)، ۶۵-۷۸.
- باقری کشکولی، مهرداد و محمدی، رسول (۱۳۹۱). بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده، مطالعه موردی شهر سردشت. *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۹ (۱۲)، ۴۳-۴۵.
- بریمانی، امین؛ جعفری، شهرام و مسعودی، رضا (۱۳۹۳). سنجش و تحلیل کیفیت زندگی در نواحی روستایی (مطالعه موردی: دهستان مهبان، شهرستان نیک شهر). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۲۳ (۲۲)، ۵۶-۶۵.
- خادم‌الحسینی، احمد و منصوریان، رضا (۱۳۸۹). سنجش کیفیت ذهنی زندگی در نواحی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان). *مجله جغرافیا و مطالعات محیطی*، ۳ (۶)، ۹۷-۱۱۳.
- ذکایی، محمدسعید و روشن‌فکر، پیام (۱۳۸۵). رابطه سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در محلات شهری. *فصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه علامه طباطبایی*، ۱۷ (۲۱)، ۴۱-۵۹.
- رضوانی، محمود (۱۳۸۸). توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد). *مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای*، ۲ (۱۱)، ۶۵-۷۷.
- سرمد، زهره و بازرگان، عباس (۱۳۸۷). *روش‌های تحقیق در علوم رفتاری*. تهران: انتشارات آگاه.
- شیخی، محمد تقی (۱۳۹۷). بودجه و رفاه خانواده در شهر تهران: مطالعه‌ای جامعه‌شناختی از کیفیت زندگی خانواده. *علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱ (۱۹)، ۳۸-۵۴.
- علی اکبری، اسماعیل و امینی، مهدی (۱۳۹۶). کیفیت زندگی شهری در ایران (۱۳۸۵ - ۱۳۶۵). *رفاه اجتماعی*، ۵ (۱۳)، ۸۹-۶۵.
- علی بابایی، و باینگانی، مرتضی (۱۳۹۵). بررسی تأثیر اشکال سرمایه بر رضایت از زندگی (مطالعه جوانان شهرستان پاوه). *پژوهش اجتماعی*، ۴ (۱۲).
- غفاری، غلامرضا و امید، رضا (۱۳۸۸). *کیفیت زندگی شاخص توسعه اجتماعی*. تهران: انتشارات شیرازه.
- غیاثوند، الهام (۱۳۹۹). تأثیر سرمایه اجتماعی بر کیفیت زندگی ساکنان محلات شهر. *فصلنامه مهندسی مشاور*، ۷ (۱۳)، ۹۳-۱۱۳.
- فنی، زهره (۱۳۹۴). سنجش کیفیت زندگی شهری با تأکید بر جنسیت، مطالعه موردی: شهر قروه. *دوفصلنامه علمی - پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ۳ (۱۰)، ۹۲-۱۰۳.
- قربانی، رسول و تیموری، راضیه (۱۳۸۹). تحلیلی بر نقش پارک‌های شهری در ارتقای کیفیت زندگی شهری (استفاده از الگوی Seeking-Escaping نمونه موردی: پارک‌های شهری تبریز). *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، ۸ (۲۳)، ۶۶-۷۸.
- کوکبی، افشین (۱۳۸۹). برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعاریف و شاخص‌ها. *جستارهای شهرسازی*، ۱۲ (۱۴)، ۴۵-۶۵.
- گروسی، سعیده و نقوی، علی (۱۳۸۷). سرمایه اجتماعی و کیفیت زندگی در شهر کرمان. *رفاه اجتماعی*، ۳۰ و ۳۱، ۸۲-۶۱.
- مختاری، مرضیه و نظری، جواد (۱۳۸۹). *جامعه‌شناسی کیفیت زندگی*. تهران: انتشارات جامعه‌شناسان.
- ینگی ملکی، بیژن؛ امام‌جمعه، فرهاد؛ نوابخش، فرزاد؛ یارمحمد توسکی، مریم و مطلق، معصومه (۱۴۰۳). مطالعه کیفی کیفیت زندگی در اجتماع شهری کمیجان. *جامعه‌شناسی فرهنگ و هنر*، ۶ (۴)، ۱-۱۴.

نوغانی، محسن (۱۳۸۷). کیفیت زندگی شهروندان و رابطه آن با سرمایه اجتماعی در شهر مشهد. *دوفصلنامه علوم اجتماعی دانشگاه فردوسی مشهد*، ۱ (۹)، ۴۳-۶۵.

References

- Das, D. (2008). Urban quality of life: A case study of Guwahati. *Social indicators research*, 88, 297-310.
- Diner, E; Oishi, S. (2000). *Money and Happiness: Income and subjective well-being*. Cambridge: MIT press.
- Doyle, L. H. (2003). Synthesis through meta-ethnography: paradoxes, enhancements, and possibilities. *Qualitative Research*, 3(3), 321-344.
- Eckersley, R. (1999). Measuring well-being: Material progress and quality of life. In *Keynote address to Made to Measure Conference Council of Social Service of NSW*.
- Marans, R. W. (2003, September). Modeling residential quality using subjective and objective indicators: Opportunities through quality-of-life studies. In *Paper presented IAPS Methodologies in Housing Research Conference, Stocholm, Sweden*.
- Michalos, A, C. and associated. (2015). *Determinants of health and the quality of life in the Bella Coola Valley, Social Indicators Research*, In press.
- Shookner, M. (2014), The quality of life in Ontario, Ontario, Ontario Social Development Council.
- Testa, M. A., & Simonson, D. C. (2015). Assessment of quality-of-life outcomes. *New England journal of medicine*, (13),840 -835.
- Van Kamp I, Leidelmeijer K, Marsmana. (2003). Urban environmental quality and human well-being towards a conceptual framework and demarcation of concepts; a literature study. *Landscape and Urban Planning* ,5-18.
- Walker, A. Wigfield, A. (2017). *The social inclusion component of social quality*, Amsterdam, EFSQ.
- Woolcock, M. Narayan, D. (1999). Social capital: Implications for development theory, Research and policy. *The world bank observer*, No. 15: 225-49.